

ВЕНЦЕСЛАВ КОНСТАНТИНОВ ОПИЯНЕНИЕТО ОТ „НОВИЯ ЖИВОТ“

chitanka.info

*Нищо не може да спаси онзи, който е
изгубил власт над себе си.*

Из „Мария Стюарт“

Стефан Цвайг си създаде световна слава като автор на психологически новели, художествени биографии, есета, мемоари, но не и на романи. (Единственият му роман, публикуван приживе, е „Неспокойно сърце“ — 1938.) Но от спомените и писмата му става ясно, че години наред, почти до края на живота си, той е носил идеята да напише един „австрийски роман“, в който да използва „отечествен колорит и австрийски характери“. Смяташе се, че Цвайг не е осъществил това свое намерение, но ето че четиридесет години след смъртта му в неговия архив бе открита завършена белетристична творба, която носеше всички белези на отдавна замисления роман. Тя бе публикувана през 1982 година и стана — според критиката — „звезден миг“ за неговите читатели.

Каква е историята на това останало в чекмеджето на писателя произведение?

През 1930 година в писмо до Максим Горки, който пребивава в Соренто, Стефан Цвайг споменава: „Най-напред трябва да завърша една по-голяма психологическа книга, която ме обвързва с библиотеки и градове; едва тогава, предполагам, в края на септември ще бъда вече свободен и искам да напиша един малък роман. За това няма да ми е нужно друго освен пакет хартия и перо, а тях мога да намеря всякъде. Вече изпитвам радост от този вид свобода, защото от година на година ставам вътрешно все повече номад и все по-независим от места, градове и езици.“

И така, Стефан Цвайг се залавя с този свой първи роман — до лятото на следващата година написва около сто и двадесет страници. В тях пресъздава атмосферата в примитивния и наивно патриархален свят на дълбоката австрийска провинция след разпадането на Австро-Унгарската империя. На този социален фон разглежда съдбата на своята героиня — младата Кристине Хофленер, която води безрадостното съществуване на дребна пощенска служителка в една

селска станция; заплатата ѝ е мизерна и едва стига да покрие всекидневните ѝ разходи. Писателят изобразява униинето и примирението на тази жена — типично душевно състояние за австриеца между двете световни войни, който от поданик на огромна европейска монархия се е превърнал в гражданин на малка буржоазна република.

За да обхване по-пълно обществената картина в Австрия от „епохата на културата и костюма“, Стефан Цвайг обрисова в романа си и „света на богатите“. Самият той принадлежи към този свят и опознава неговия „сладък живот“ още двадесет и шест годишен, когато в края на Първата световна война пребивава в курорта Сен Мориц. Тогава записва в дневника си: „Всъщност отвратително! Толкова безгрижен живот! Срамувам се, че спадам към тях... Как само седят на чай, флиртуват и се смеят; някаква двойка танцува танго и се извива и люлее под звуците на мелодията. «О, нима има война? Нима светът е объркан? Искаме валс, един нежен валс към чая. Усмивки и премрежени погледи. Смях и разпуснатост.»“ Писателят сблъсква селската пощенска служителка с този „свят без труд и бедност, за който тя никога не е имала представа“. Бедно облечена, смутена и неуверена, Кристине пристига в швейцарския курорт Понтрезина, поканена от заможната си леля, която е женена за американски богаташ. В големия елегантен хотел тя облича нови красиви дрехи и изпада в „омаята на преображението“ — пред „златната младеж“ на курорта се представя за богата госпожица, заедно с името тя променя и своята самоличност. За първи път невзрачната пощенска служителка чувства, че е млада и привлекателна — всички погледи са устремени към нея. Този „нов живот“ я увелича с цялата магическа сила на стремежа към недостъпното и забраненото. Докато накрая измамата е разкрита и Кристине трябва да се завърне в своето село.

През лятото на 1931 година Стефан Цвайг се усамотява в Тумерсбах, далеч от фестивалното гъмжило в Залцбург, за да завърши най-последния си роман. Но по-нататъшното развитие на сюжета му създава затруднения. Той пише на тогавашната си съпруга Фридерике Цвайг: „Работата ми върви едвам-едвам. В средата на книгата съм застанал пред широк ров, който не мога да прескоча и от един месец тъпча пред него като плах кон.“ Писателят чувства, че в образа на героинята му трябва да настъпи някаква решителна промяна, а съдбата

й да получи нов обрат, но не знае как да продължи. Измъчват го съмнения и неувереност. Затова оставя романа за по-добри времена и се заема с нещо не толкова лично и по-малко обременяващо — биографията на френската кралица Мария Антоанета.

Една ноемврийска сутрин Стефан Цвайг се събужда петдесетгодишен. Той обглежда изминатия житейски и творчески път и се пита; „Какво още мога да желая? Странно; тъкмо защото в тоя час не знаех какво да желая — четем в спомените му, — у мен се събуди някакво тайнствено безпокойство.

Не аз самият, а нещо друго питаше в мен: Наистина ли ще бъде добре, ако животът ти продължи да тече така, все тъй без ветрове, уреден, доходен и удобен, без нови изпити и напрежения?... Няма ли да е по-добре за мене да дойде нещо ново, което да ме направи по-напрегнат, по-неспокоен, по-млад, да ме предизвика към нова и може би още по-опасна борба? На тоя петдесети рожден ден в дълбините на душата си имах само това престъпно желание: да стане нещо, което да ме изтръгне пак от сигурността и удобствата, да ме принуди не просто да продължа, но да започна отново.“

Така Стефан Цвайг постепенно изпада в дълбока екзистенциална криза, която съвпада с политическата и обществена криза в Австрия и Германия. Пред лицето на надигания се фашизъм писателят мъчително търси отговор на въпроса за ролята и мястото на интелектуалеца в една епоха на остри идейни и политически сблъсъци. Своите възгледи той влага в изповедната си книга „Триумфът и трагедията на Еразъм Ротердамски“. Там казва: „Призванието, смисълът на Еразмовия живот е хармоничното примирение на противоположностите в духа на хуманизма.“ Цвайг решава да се оттегли от публичния живот и да се затвори в мълчание. През есента на 1933 година, бягайки от фашистките изстъпления в Залцбург, той заминава за Лондон. В мемоарната си книга „Светът от вчера“ отбелязва: „Тук човек можеше да диша, да мисли и да разсъждава... Тъкмо беше излязла моята «Мария Антоанета» и аз преглеждах коректурите на книгата си за Еразъм... След завършването на това забулено самоизложение възнамерявах да напиша един отдавна намислен роман. Наситил се бях вече на биографии.“

Все пак в Лондон Стефан Цвайг написва още една художествена биография — тази на шотландската кралица Мария Стюарт — и

отново решава да завърши своя „австрийски роман“. Вече знае как ще го продължи — развързката му е подсказана от политическото развитие в Европа и от някои поврати в личния му живот.

В Германия е дошъл на власт Хитлер; по площадите на Берлин студенти в кафяви ризи, предвождани от своите професори, горят книгите на неудобните за режима писатели — сред тях е и Стефан Цвайг. В Австрия се извършват погроми, на евреите е забранено дори да сядат по пейките на обществените паркове. Това дълбоко разтърсва Цвайг, чиято възрастна майка е останала във Виена. Той се усеща предаден и измамен от собствената си страна, за чието духовно израстване и културен престиж е направил толкова много. Чувствува се като войник, който достойно се е сражавал за отечеството си, а вместо почести е получил ритник. Така писателят създава образа на Фердинанд Фарнер — „човек, зареден с революционен дух“; той олицетворява онази излъгана младеж, която се завръща от войната и пленничеството обезверена, лишена от морални устои и „право на съществуване“. Но този образ възпламенява и собствената възбуда на Стефан Цвайг поради положението му на отхвърлен от родината си човек. Той изрича с устата на Фердинанд: „Нищо не те вбесява така, както да стоиш беззащитен срещу нещо, което не можеш да проумееш, което идва от хората, но не от един-едничък, та да го сграбчиш за гърлото.“

Фердинанд се появява в селото, където работи Кристине, и бързо завладява въображението ѝ — за нея е започнал старият живот, но все пак в него има нещо ново. Съзнанието ѝ се е променило; в душата си тя е натрупала гняв и озлобление срещу онзи свят, в който е преживяла няколко прекрасни дни и от който е била безцеремонно изхвърлена. Младата жена изпитва сродни чувства с останалия без работа и надежда мъж и е готова да извърши всичко заедно с него: дори самоубийство. „Аз съм свършен човек — казва Фердинанд, — вече не мога да се изправам на крака... Няма смисъл. Поне да сложим достойно край, като двама другари.“

Но Стефан Цвайг пощадява героите си и ги спасява от самоубийство, като ги тласка към престъпление. Двамата ще оберат касата на пощенската станция и ще избягат в чужбина, за да започнат „нов живот“. Така обществените условия — годината е 1926 — превръщат двама порядъчни хора в „демонични личности“.

Този драстичен обрат в романа е продиктуван и от едно важно събитие в интимния живот на писателя. В Лондон Стефан Цвайг наема за секретарка младата Шарлоте Алтман, в която скоро намира душевна близост и взаимност. За него вече е започнало изгнанието, той е сам и се нуждае от спътница в своя изпълнен с неизвестности „нов живот“. В писмо до Йозеф Рот от 1934 година Цвайг споделя: „Тук отново започнах да уча като гимназист. Пак станах неуверен и любопитен. А една млада жена тук е добре за мене, петдесет и три годишния!“ Така самият писател изпада в омаята на своето преображение.

Сега най-после Стефан Цвайг завършва своя роман; но макар да е сложил точка, не го смята за готов и изпитва „суеверното чувство“, че не може да разполага с него. В тази „собствена творба“, както той я нарича, очевидно го смущава прекалено личният елемент, както и острата развръзка чрез престъпление — това противоречи на неговия еразмовски стремеж към „примиряване на противоположностите“. Романът остава без надслов — заглавието е дадено от издателя и представлява фраза от текста. Едва през 1940 година в Ню Йорк Стефан Цвайг заедно с Бертолт Фиртел^[1] прави по ръкописа сценарий за филм, който десетилетие по-късно е заснет от режисьора Вилфрид Франц под заглавието „Откраднатата година“.

Но Стефан Цвайг не доживява до тази екранизация, за да провери стойността на неиздадената си творба. На шестдесетгодишна възраст той сам извършва онова, което спести на героите от своя „австрийски роман“ — на 23 февруари 1942 година, измъчван от отчаяние и чувство за безизходица, писателят се самоубива в един хотел на бразилския град Петрополис заедно с младата си, неизлечимо болна втора съпруга Шарлоте, за която се е оженил само преди две години и половина, в навечерието на Втората световна война. В предсмъртното си послание той казва: „След шестдесетата година са нужни особени сили, за да започнеш още веднъж отново. А моите са изчерпани от дългите години бездомно странствуване. Затова смятам, че е най-добре своевременно и достойно да сложа край на един живот, за който умственият труд бе най-чиста радост, а личната свобода — най-висшето благо на тази земя.“

Романът „В омаята на преобращението“ е вече в ръцете на българските читатели и почитатели на Стефан Цвайг. Това е една спорна и противоречива творба, съвсем не „шедьовър“ на своя автор.

Но тя допълва представата ни за него; а освен това е характерен документ за една епоха, която разби много илюзии, но преди всичко отне окрилящата еразмовска илюзия на Стефан Цвайг, че само отделната личност може със стремежите и дейността си да допринесе нещо за общото нравствено усъвършенствуване на света.

---

[1] В Уикипедия статията е: http://bg.wikipedia.org/wiki/Бертолд_Фиртел за Бертолд Фиртел — Бел.кор.ел.изд. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.